Socialutskottets betänkande 1989/90:SoU13

Vissa frågor rörande äldre och handikappade

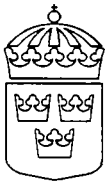

1989/90
SoU13

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas ett fyrtiotal motionsyrkanden om äldre och handikappade från den allmänna motionstiden 1989. Utskottet behandlar i ett annat betänkande, 1989/90:SoU12, motionsyrkanden om olika frågor rörande dementa.

Med anledning av vissa motionsyrkanden (fp, c och vpk) uttalar utskottet att det enligt utskottets mening är helt nödvändigt att handikappområdet kan tillföras sådana resurser att nödvändiga åtgärder på området kan komma till stånd. Detta förutsätter att 1989 års handikapputredning och andra utredningar på området inte begränsas av regeringens nolldirektiv. Vad utskottet anfört föreslås riksdagen ge regeringen till känna. Utskottets s-ledamöter reserverar sig och avstyrker motionsyrkandena.

Övriga motionsyrkanden avstyrks.

Till betänkandet har fogats, utöver den tidigare nämnda reservationen, ytterligare 20 reservationer och ett särskilt yttrande.

Motioner

1988/89:So206 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om äldres och handikappades rätt att välja service.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Fi501.

1988/89:So224 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om statsbidrag till gruppboende,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om hemvårdsersättning i syfte att skapa frihet för den enskilde att välja alternativ hemtjänst.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Sf266.

1988/89:So225 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar ge regeringen till känna vad som anförts om utvecklingsarbete vad gäller vård- och omsorgspersonalens arbetsvillkor, arbetsmiljö, personalutveckling, utbildning och rekrytering,

1 *Riksdagen 1989/90. 12 saml. Nr 13*

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om en skattefri omkostnadsersättning till äldre som gör insatser i en organiserad "väntjänst",

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts beträffande huvudmannaskapet för vården av de äldre,

4. att riksdagen som sin mening uttalar vad som anförts beträffande samverkan mellan landsting och kommuner för kostnaderna för hemtjänst och hemsjukvård,

6. att riksdagen beslutar att regeringen får i uppdrag att initiera ett utvecklingsarbete för bättre resursutnyttjande i vård och omsorg för de äldre i enlighet med det anförda,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att regionalpolitikens målsättning om likvärdiga levnadsbetingelser i alla delar av landet också måste omfatta de äldre i storstad,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om kostens betydelse i vården.

1988/89:So231 av Hans Göran Franck m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av stöd till fritidshjälpmedel åt handikappade.

1988/89:So233 av Sten Svensson m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag syftande till att alternativ äldreomsorg och äldrevård som uppfyller rimliga kvalitetskrav ges rätt till samma stöd från det allmänna som motsvarande offentligt bedrivna verksamhet,

2. att riksdagen beslutar om sådana ändringar i socialtjänstlagen att den enskildes valfrihet stärks i enlighet med vad i motionen anförts,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av valfrihet och flexibilitet i hemtjänsten,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att institutionsplatser inte får avvecklas snabbare än hemvården — både social hemhjälp (hemtjänst) och hemsjukvård — hinner byggas ut,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en fortsatt nedläggning av enskilda sjuk- och vårdhem bör bringas att upphöra och den personella och fysiska resurs som enskild dag- och hemsjukvårdsverksamhet representerar tillvaratas,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om taxor för social hemhjälp,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om huvudmannaskapet för äldrevården och äldreomsorgen.

1988/89:So235 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om gamla och sjuka människors möjligheter att flytta också i de fall de behöver särskild vård och boende.

1988/89:So243 av Bertil Persson och Inger René (båda m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en översyn av reglerna för kostnaderna inom den institutionsbundna äldrevården.

1988/89:So252 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om handikappades självbestämmande vad gäller boende och service,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts beträffande de centrala ämbetsverkens tillsynsansvar på handikappområdet,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om takten i och förutsättningarna för avinstitutionalisering,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om eget boende för handikappade och service för livskvalitet,

5. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att handikapputredningens direktiv vidgas enligt det anförda.

1988/89:So254 av Agne Hansson och Marianne Jönsson (båda c) vari yrkas

2. att riksdagen hos regeringen begär att ett åtgärdsprogram för att öka attraktiviteten i utbildningar som leder fram till serviceyrken inom äldreomsorgen tas fram.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Sf307.

1988/89:So255 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om handikappades möjlighet att få personliga assistenter,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en samordnad barnhabilitering,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en samordnad vuxenhabilitering,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utvidgad personkrets i omsorgslagen,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ändrade direktiv till handikapputredningen vad gäller förslag om omsorgslagens personkrets,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ändring av de s.k. 0-direktiven för handikapputredningen.

1988/89:So261 av Karin Israelsson m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning rörande förändringar i motionens riktning för att säkerställa en hög vårdstandard i ålderdomshemsboende.

1988/89:So267 av Birger Schlaug och Anita Stenberg (båda mp) vari yrkas att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anges om behovet av ökade möjligheter för människor med funktionshinder att själva få disponera en servicepeng.

1988/89:So283 av Bo Nilsson (s) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av villkoren för hemsjukvårdsbidrag som syftar till att detta bidrag berättigar till sjukpenning, tilläggspension och semesterlön,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att hemsjukvårdsbidragen bör ersättas med ett anställningsförhållande som därmed ger rätt till sociala förmåner,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ersättningen till vårdarna bör utformas så att den blir lika över hela landet.

1988/89:So289 av Lars Werner m.fl (vpk) vari yrkas att riksdagen av regeringen begär ändrade direktiv för handikapputredningen och andra utredningar inom handikappområdet, så att de undantas från nolldirektiven.

1988/89:So306 av Anita Stenberg och Ragnhild Pohanka (båda mp) vari yrkas att riksdagen ger regeringen till känna dels att vid vård av anhörig ekonomisk kompensation, motsvarande anställning inom hemtjänsten, skall utges som ersättning för inkomstbortfallet, dels att behovet av anhörigvård bör prövas enligt samma principer som behovet av hemtjänst.

1988/89:So309 av Pär Granstedt och Karin Söder (båda c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att få till stånd en bättre framkomlighet för handikappade i enlighet med vad som anförs i motionen.

1988/89:So317 av Gunhild Bolander och Kersti Johansson (båda c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en sådan ändring av socialtjänstlagen att det entydigt framgår att anhörig- eller vårdarlön kan utbetalas.

1988/89:So517 av Anita Stenberg och Anna Horn af Rantzien (båda mp) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att tidigare försök med mobila pensionärsbostäder bör utvärderas och eventuellt utvidgas.

Utskottet

Huvudmannaskapet för äldreomsorgen m.m.

I *motion 1988/89:So225 av Olof Johansson m.fl. (c)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförs i motionen beträffande huvudmannaskapet för vården av de äldre (*yrkande 3*). I samma motion begärs också ett tillkännagivande till riksdagen om vad som anförs i motionen om samverkan mellan landsting och kommuner för kostnaderna för hemtjänst och hemsjukvård (*yrkande 4*). Motionärerna anser att regeringen drar en förenklad slutsats av dagens problembild av äldreomsorgen när den föreslår lösningen att förändra huvudmannaskapet. Motionärerna förespråkar i stället en successiv omstrukturering av äldreomsorgen så som skett på vissa håll i landet. Avgörande är att kommuner och landsting finner lösningar

som fungerar bra för den enskilde. Kommunerna behöver enligt motionärerna tillföras nya resurser. På vissa håll har landstingen redan tagit på sig en stor del av kostnaden för en ökning av hemtjänsten. Därigenom har en utbyggnad av hemtjänsten kunna ske så att problem i vårdkedjan kan lösas. Ett förändrat huvudmannaskap innebär endast att de resurser som finns byter huvudman. Några nya resurser från staten kommer sannolikt inte att tillföras.

I *motion 1988/89:So233 av Sten Svensson m.fl. (m)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförs i motionen om huvudmannaskapet för äldrevården och äldreomsorgen *(yrkande 8)*. Motionärerna anför att den nuvarande uppdelningen av huvudmannaskapet för äldrevården och äldreomsorgen försvårar utvecklingen. Ansvaret måste bli klarare. I syfte att förbättra servicen för dem som behöver den och lägga beslutet så nära den enskilda människan som möjligt anser motionärerna att huvudansvaret för service och omvårdnad bör överföras på primärkommunerna. Huvudansvaret måste kombineras med ett varierat utbud för att en rimlig servicenivå skall kunna upprätthållas. Ett överförande av ansvaret från landstingen till kommunerna måste också påverka hur de ekonomiska resurserna fördelas. En skatteväxling förutsätts.

I *proposition 1987/88:176* om äldreomsorgen inför 90-talet uttalade regeringen att samordningen av samhällets insatser för äldre behöver utvecklas och att målet därvid bör vara att åstadkomma ett mer sammanhållet ansvar. I propositionen sades vidare att mycket talar för att primärkommunerna, förutom det ansvar de har i dag, bör vara huvudmän för hemsjukvård, dagverksamheter, alla typer av servicebostäder och gruppboende samt lokala sjukhem.

Utskottet anförde i sitt betänkande *1988/89:SoU6* med anledning av regeringens äldreproposition följande om behovet av samordning m.m. (s. 8):

Ansvaret för samhällets service och vård till bl.a. äldre människor är i dag uppdelat mellan landstingskommuner och primärkommuner. Inom äldreomsorgen finns en rad olika service- och vårdinsatser som behöver samordnas för att verksamheten skall fungera ändamålsenligt. I propositionen framhålls också vikten av en bättre samordning mellan samhällets insatser. En särskild delegation har numera tillsatts för att bereda frågan om ändringar i huvudmannaskapet framför allt när det gäller hemsjukvård, dagverksamheter, servicebostäder, gruppboende och lokala sjukhem. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla att samordningsfrågorna, oavsett hur huvudmannaskapsfrågan löses, alltjämt kommer att vara av utomordentligt stor betydelse. Kommuner och landsting måste dimensionera sjukvård och sociala insatser så att de äldres faktiska behov kan tillgodoses. Det har i olika sammanhang visats hur s.k. klinikfärdiga patienter inom akutsjukvården måste stanna kvar i en alltför resurskrävande vårdform, därför att platser saknas i andra vårdformer ävensom det omvända förhållandet med långa väntetider i hemmet innan boende i servicehus, ålderdomshem eller gruppboende kunnat ordnas. Vid en planering i samverkan mellan kommun och landsting finns det anledning att noga överväga vilken fördelning av resurserna som skall göras mellan å ena sidan korttidssjukvården och å den andra den långvariga vården och stödet i eget boende. Det

skall anmärkas att man på många platser i landet arbetat aktivt för att förbättra samarbetet mellan t.ex. långvårdsklinik, primärvård och socialtjänst. Utskottet vill framhålla betydelsen av att detta arbete fortsätter.

De av regeringen föreslagna riktlinjerna såvitt avser inriktningen i huvudmannaskapsfrågan godkändes av riksdagen (rskr. 55).

Regeringen tillsatte sålunda hösten 1988 en särskild delegation, äldredelegationen. Denna skulle utarbeta ett förslag till närmare utformning av en förändrad ansvarsfördelning mellan huvudmännen inom samhällets äldreomsorg samt att analysera organisatoriska, rättsliga och ekonomiska konsekvenser. I uppdraget ingick också att analysera behovet av medicinska insatser för äldre samt äldres behov av service och omvårdnad. Äldredelegationen överlämnade i maj 1989 rapporten *(Ds 1989:27)* Ansvaret för äldreomsorgen.

Äldredelegationen föreslår i sin rapport att primärkommunerna genom ett tillägg i socialtjänstlagen skall få ett lagstadgat ansvar för att inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för dem som så behöver. Primärkommunerna föreslås bli ansvariga även för medicinska insatser som kan tillgodoses i enskilt hem, i särskilda boendeformer för service och omvårdnad samt i dagverksamheter för dem som inte enbart behöver tillfällig vård och behandling. Undantag görs för insatser som utförs av läkare. Kommunernas ansvar avses enligt förslaget omfatta både planerade och akuta insatser. Landstingskommunen föreslås, om det i ett enskilt fall skulle uppstå oklarhet om vilken huvudman som är ansvarig, bli skyldig tillse att den enskilde får den medicinska vård han behöver. Kommunernas socialnämnd föreslås åläggas ledningen för hemvården, dvs. den integrerade organisationen för social hemtjänst och hemsjukvård, och de lokala sjukhemmen.

Äldredelegationen behandlar också i sin rapport sådana frågor som samordning, betalningsansvar, ekonomiska konsekvenser och ekonomisk reglering.

Äldredelegationens förslag har remissbehandlats och bereds nu i regeringskansliet.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet erinrar om de uttalanden som utskottet tidigare gjort om att samordningsfrågorna, oavsett hur huvudmannaskapsfrågan löses, även fortsättningsvis kommer att ha utomordentligt stor betydelse. Äldreberedningens förslag om ett ändrat huvudmannaskap för äldreomsorgen bereds för närvarande i regeringskansliet. En proposition kommer, enligt uppgift, att föreläggas riksdagen under år 1990. I avvaktan härpå bör riksdagen, enligt utskottets mening, avstå från uttalanden i huvudmannaskapsfrågan.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna So225 (c) yrkandena 3 och 4 samt So233 (m) yrkande 8.

I *motion So225 (c)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om att regionalpolitikens målsättning om likvärdiga levnadsbetingelser i alla delar av landet också måste omfatta de äldre i storstad *(yrkande 7)*.

Utskottet konstaterar att det redan enligt gällande lagstiftning finns en uttalad målsättning om likvärdiga levnadsbetingelser för hela befolkningen, oavsett ålder och bostadsort. Sålunda uttalas i 1 § socialtjänstlagen (1980:620) att socialtjänsten på demokratins och solidaritetens grund skall främja människornas ekonomiska och sociala trygghet och jämlikhet i levnadsvillkor. I 2 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) sägs att målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Utskottet erinrar också om att utskottet vid åtskilliga tillfällen framhållit att vårdresurserna måste fördelas rättvist över hela landet och vara tillgängliga för var och en oberoende av var man bor i landet.

Mot denna bakgrund behövs enligt utskottet inte något uttalande från riksdagens sida med anledning av motion So225 (c) yrkande 7. Motionsyrkandet avstyrks.

Valfrihet och självbestämmande

I *motion So233 (m)* hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag syftande till att alternativ äldreomsorg och äldrevård som uppfyller rimliga kvalitetskrav ges rätt till samma stöd från det allmänna som motsvarande offentligt bedrivna verksamheter *(yrkande 1)*. Motionärerna hemställer vidare att riksdagen beslutar om sådana ändringar i socialtjänstlagen att den enskildes valfrihet stärks i enlighet med vad som anförs i motionen *(yrkande 2)*. I motionen begärs också ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförs om nödvändigheten av valfrihet och flexibilitet i hemtjänsten*(yrkande 3)*. Motionärerna anför bl.a. att den hemtjänst som hittills byggts upp av kommunerna nästan helt och hållet fungerar som ett kommunalt monopol. I flera avseenden räcker servicen inte till. Äldre får inte hjälp när de behöver och inte på det sätt som de skulle önska sig. I stället för monopol måste kommunerna medverka till flexibla lösningar. Verksamhet i enskild regi, möjlighet för de äldre att själva välja hemvårdsbiträde eller anställa en granne eller anhörig är enligt motionärerna några exempel på hur servicen för äldre skulle kunna förbättras. Olika typer av föreningar anser man också kunna vara ett komplement till serviceutbudet.

I *motion 1988/89:So206 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)* hemställs att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad som anförs i motionen om äldres och handikappades rätt att välja service. Motionärerna anför att äldre och handikappade ofta är starkt beroende av det allmännas insatser. Därför är det särskilt angeläget att de har möjligheter att få vård, service och omsorg anpassade till sina individuella behov. Även vad gäller hemservice och färdtjänst måste valfriheten öka. I dag präglas denna service ofta starkt av reglering och förmynderi. En möjlighet är att ge dem som är i behov av stöd servicekuponger som berättigar dem till en viss mängd av dessa tjänster. De får sedan själva fritt välja mellan olika producenter och göra den prioritering av hemservice och färdtjänst som de önskar. Regeringen bör enligt motionärerna initiera en försöksverksamhet med denna inriktning.

I *motion 1988/89:So252 av Olof Johansson m.fl. (c)* hemställs att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad som anförs i motionen om handikappades självbestämmande vad gäller boende och service *(yrkande 1)*. I motionen begärs också ett tillkännagivande om eget boende för handikappade och service för livskvalitet *(yrkande 4)*. Motionärerna konstaterar att alla människor vill kunna påverka val av bostadsort och boendemiljö. Målet för handikappolitiken är integrering i samhällslivet. Målet skall vara att bereda möjlighet att bo i en egen bostad. Bostaden skall kunna anpassas till de boendes särskilda behov. Den service i form av omsorg och tillsyn som behövs, skall tillhandahållas genom kommunens eller landstingens försorg. Möjligheterna att påverka boendemiljö, servicegrad, när och av vem kommunens service skall ges är i dag begränsade för många som har detta hjälpbehov. Motionärerna anser det viktigt att varsamt och i samråd med serviceanvändaren besluta om vilka åtgärder som behövs. Det är nödvändigt att respektera den enskildes integritet.

I *motion 1988/89:So224 av Carl Bildt (m)* hemställs att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad som anförs i motionen om hemvårdsersättning i syfte att skapa frihet för den enskilda att välja alternativ hemtjänst *(yrkande 3)*. Enligt motionärerna är det angeläget att den enskilda får största möjliga frihet att välja den typ av hemtjänst/hemsjukvård som hon anser bäst. Motionärerna anser att det är viktigt att det finns olika alternativ att välja mellan: kommunens hemtjänst, kooperativ, föreningar och enskilda hemtjänstbolag, som kan bedriva verksamhet i egen regi eller på kommunal entreprenad. För att öka den enskildes valfrihet anser motionärerna att bidrag, motsvarande den kostnad som kommunen skulle ha för en persons hemtjänst om den administrerades av kommunen, bör gå direkt till den enskilda som en "hemvårdsersättning".

Liknande synpunkter framförs i *motion 1988/89:So255 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)* om de handikappades situation. Motionärerna anser att handikappade bör kunna få en personlig vårdare eller assistent, en människa som de lär känna och kan ha förtroende för. Särskilt viktigt anser man detta vara för barn med handikapp. Landsting och kommun bör samarbeta så att båda ansvarar för att en personlig assistent anställs de timmar som den handikappade behöver. Kostnadsansvaret bör delas. Assistenten skall också kunna anställas direkt av familjen eller om det är en vuxen person av den handikappade själv. Motionärerna begär ett tillkännagivande om detta till regeringen *(yrkande 1)*.

Även *motion 1988/89:So267 av Birger Schlaug och Anita Stenberg (båda mp)* tar upp behovet av ökade möjligheter för människor med funktionshinder att själva få disponera en servicepeng.

Frågor om valfrihet och självbestämmande inom äldreomsorg och handikappomsorg har behandlats av utskottet vid åtskilliga tillfällen tidigare. Vissa uttalanden har avsett främst äldreomsorg, andra företrädesvis handikappomsorgen. Uttalandenas inriktning har dock varit densamma.

När det gäller rätten till bistånd enligt socialtjänstlagen fastslogs i betänkandet *SoU 1985/86:11* att lagstiftningen ger visst utrymme för den enskilde att kunna begära att få vård i enskild regi med stöd av dessa regler. Det anmärktes även att, enligt förordningen (1983:944) om statsbidrag till social hemhjälp, kommunens ersättning till en organisation eller någon annan enskild som på kommunens uppdrag utför social hemhjälp får räknas som kommunens lönekostnad och berättiga till statsbidrag.

I betänkandet uttalade utskottet vidare (s.16) att det skulle föra alltför långt att ge den enskilde en allmän rätt att kräva vissa insatser utan hänsynstagande till kommunens planering och möjligheter. Utskottet instämde emellertid i de allmänna synpunkterna om ökad möjlighet för de gamla att själva kunna påverka sin situation.

Valfrihet, flexibilitet och ökade möjligheter till vård i enskild regi behandlades också i betänkandet *SoU1987/88:15*. Utskottet uttalade att det delade uppfattningen att äldre människor, i större utsträckning än för närvarande, måste kunna få välja hur de vill bo och vårdas under den tid de behöver samhällets service. Utskottet noterade att frågan om valfrihet och flexibilitet skulle komma att bli föremål för behandling i den då aviserade äldrepolitiska propositionen. Aktuella motionsyrkanden avstyrktes.

I betänkandet *SoU 1987/88:20* fanns ett särskilt avsnitt om valfrihet m.m. för handikappade. Utskottet fastslog att målet för handikappolitiken är ett samhälle som garanterar handikappade full delaktighet och jämlikhet. Utskottet underströk att handikappade måste kunna få välja hur de vill bo och vilken service de vill ha. De måste enligt utskottet ges ökad möjlighet att själva kunna påverka sin situation. För att valfriheten skall få ett reellt innehåll måste det finnas ett rikt och varierat utbud av olika stödinsatser. Olika försöksprojekt för att utveckla innehållet i handikappomsorgen borde därför enligt utskottets mening uppmuntras. Utskottet hänvisade bl.a. till det s.k. STIL-projektet som beviljats stöd ur allmänna arvsfonden. Projektet är en verksamhet där människor med funktionshinder själva får ett avgörande inflytande över hjälpens innehåll och utformning. Den enskilda har ett eget ansvar för anställning och arbetsledning av en egen personlig assistent. Medel till assistentens lön kommer från landstinget och kommunen och motsvarar de kostnader som annars skulle utgå för social hemhjälp m.m. Projektet pågår under 1987—1991 och skall därefter utvärderas.

Utskottet hänvisade vidare till att den då aviserade — och numera tillsatta — handikapputredningen närmare skall utreda frågan om de insatser som görs för handikappade av kommunerna och hälso- och sjukvårdshuvudmännen. Utskottet anförde att utredningens arbete skulle inriktas bl.a. på insatser som är av särskild vikt för personer med svåra handikapp. Det kunde enligt utskottet förutsättas att även frågan om en personlig assistent eller annan form av s.k. hemvårdsersättning skulle komma att omfattas av utredningens överväganden. Utskottet konstaterade sammanfattningsvis även att stora delar av handikappomsorgen är föremål för översyn och överväganden. Då detta

arbete enligt utskottets mening genomsyras av en strävan att öka de handikappades självbestämmande när det gäller boende och service ansåg utskottet det inte påkallat med någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av då aktuella motioner.

I betänkandet *1988/89:SoU6* om äldreomsorgen inför 90-talet fanns ett längre avsnitt om valfrihet och självbestämmande (s.10 ff.). I betänkandet uttalade utskottet att en grundläggande tanke måste vara valfriheten och de enskilda människornas möjligheter att påverka innehåll och utformning av den vård och service som de kan behöva. Detta skall, anförde utskottet, givetvis komma till uttryck både när det gäller valet av boendeform och hur de konkreta vårdinsatserna skall utformas. Utskottet underströk behovet av att kommuner och landsting informerar dem som är berättigade till vård och omsorg om dessa principer.

För dem som bor kvar i eget boende ansåg utskottet det vara av mycket stor vikt att hemtjänsten kan utformas på ett sådant sätt att den enskildes integritet kan garanteras. Hemtjänstens insatser måste utformas i samråd med den som behöver hjälpen. Härvid hänvisade utskottet även till återkommande uttalanden i regeringens proposition om äldreomsorgen inför 90-talet (prop. 1987/88:176). När det gäller regelsystemet inom hemtjänsten hänvisade utskottet till uttalanden i propositionen om vikten av att ansvar och befogenheter så långt möjligt kan decentraliseras till arbetslag och till vårdbiträden. Inom ramen för givna målsättningar och tilldelade resurser bör sedan personalen tillsammans med den som får hjälp komma överens om bästa möjliga sätt att bedriva det dagliga arbetet.

Vad gäller personliga assistenter inom äldreomsorg och handikappomsorg hänvisade utskottet till det STIL-projektet. Utskottet konstaterade att sådana försöksverksamheter med personlig assistent som efterlystes i de då aktuella motionerna redan pågick och att de senare skall utvärderas. Utskottet fann det därför inte påkallat med något ytterligare initiativ från riksdagens sida och avstyrkte därmed de aktuella motionsyrkandena.

Motionskrav om fristående vårdalternativ och ett utökat utrymme för enskilda vårdinitiativ behandlades också i betänkandet SoU6. Utskottet hänvisade till att det vid många tillfällen tidigare behandlat sådana motionsyrkanden. Utskottet erinrade om att utskottet ett flertal gånger konstaterat att det finns ett betydande utrymme för enskilda insatser av olika slag på det sociala vårdområdet. Utskottet hänvisade också till av utskottet gjorda uttalanden om förhållandet mellan offentlig och enskild vård på hälso- och sjukvårdsområdet, varvid utskottet uttalat sitt stöd för den grundläggande principen att all yrkesmässigt bedriven hälso- och sjukvård skall stå under offentlig insyn, tillsyn och kontroll. Samtidigt har dock framhållits att privata vårdinitiativ utgör ett viktigt alternativ och komplement till den offentliga vården. Utskottet anförde vidare (s. 14).

Utskottet har samma principiella inställning som tidigare och delar sålunda den uppfattning som kommer till uttryck i propositionen, nämligen att det i första hand bör ankomma på samhället att både

ansvara för och till största delen även utföra vårdinsatserna när det gäller äldreomsorgen. Andra fristående alternativ kan, vilket också framhållits tidigare, utgöra viktiga komplement och fungera som stimulerande alternativ till den offentligt bedrivna vården.

Utskottet hänvisade till en undersökning av socialstyrelsen, vilken presenterats i rapporten Att bo på institution (Socialstyrelsen redovisar 1987:12), som visat att det finns ett betydande utrymme för enskilda insatser av olika slag på det sociala området.

Utskottet avstyrkte då aktuella motionsyrkanden. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1988/89:55).

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet erinrar om de uttalanden som utskottet tidigare gjort när det gäller valfrihet och självbestämmande för äldre och handikappade. Utskottet erinrar också om vad utskottet anfört om personliga assistenter. Det finns enligt utskottet inte nu några skäl till ändrade ställningstaganden. Utskottet avstyrker därför motionerna So233 (m) yrkandena 1—3, So206 (fp), So252 (c) yrkandena 1 och 4. Utskottet avstyrker även motionerna So224 (m) yrkande 3, So255 (fp) yrkande 1 och So267 (mp).

Avveckling av institutionsplatser m.m.

I *motion 1988/89:So233 (m)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att institutionsplatser inte får avvecklas snabbare än hemvården — både social hemhjälp (hemtjänsten) och hemsjukvård — hinner byggas ut *(yrkande 4)*. I samma motion begärs också ett tillkännagivande om att en fortsatt nedläggning av enskilda sjuk- och vårdhem bör bringas att upphöra och den personella och fysiska resurs som enskild dag- och hemsjukvårdsverksamhet representerar tillvaratas *(yrkande 5)*.

I *motion So252 (c)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om takten i och förutsättningarna för avinstitutionalisering *(yrkande 3)*. Motionen tar sikte på omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda. Motionärerna anför att den snabba avvecklingen av institutionsboende för handikappade till följd av ny lagstiftning ofta har gått bra. För vissa har dock utflyttningen inte kommit att motsvaras av en tillräcklig utbyggnad av servicen. Det finns enligt motionärerna skäl att understryka att takten i utflyttningen från institutionerna inte får vara så hög att enskilda handikappade kommer i kläm. Det måste klargöras att en utflyttning från en institution endast får ske om den kan antas innebära en förbättring av den handikappades livssituation.

I betänkandet *SoU 1987/88:20* om handikappomsorg framhöll utskottet bl.a. att utflyttningen från vårdhem och andra institutioner måste ske med varsamhet och med hänsynstagande till och efter samråd med varje enskild individ. Utskottets principiella inställning var dock att vårdhemmen och specialsjukhusen bör avvecklas och ersättas med vård- och boendeformer som ger bättre förutsättningar för ett normalt

och värdigt liv. Utskottet hänvisade till att socialstyrelsen fortlöpande följer landstingens planering och genomförande av utflyttningen från institutionerna både när det gäller omsorgssektorn och psykiatrin. Utskottet fann inte skäl till någon åtgärd av riksdagen med anledning av då aktuella motioner.

Utskottet behandlade i det tidigare nämnda betänkandet *1988/89:SoU6* ett motionskrav om att hindra nedläggning av enskilda sjuk- och vårdhem och avvecklingen av institutionsplatser för äldre. Utskottet hänvisade till sin principiella inställning till vård i enskild regi och anförde att motsvarande synpunkter gjorde sig gällande även här. När det över huvud taget gäller nedläggning av institutionsplatser erinrade utskottet om sin vid flera tillfällen tidigare uttryckta uppfattning att det är självklart att någon omfattande reducering av antalet vårdplatser inte får ske utan att andra tillfredsställande vårdmöjligheter byggs ut och finns tillgängliga. Samtidigt har betonats att utvecklingen noga måste följas, inte minst i en tid när resurserna inte räcker till för att uppfylla alla ambitioner som finns. Utskottet hänvisade också till den stora betydelsen av samordning av samhällets vårdinsatser. Med hänvisning till det anförda avstyrkte utskottet det då aktuella motionsyrkandet.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet vidhåller sina tidigare uppfattningar i fråga om nedläggning av institutioner inom handikapp- och äldreomsorg. Utskottet finner därför inte skäl till något tillkännagivande med anledning av motionerna So233 (m) yrkandena 4 och 5 samt So252 (c) yrkande 3. Motionsyrkandena avstyrks.

Utvidgade flyttningsmöjligheter

I *motion 1988/89:So235 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om gamla och sjuka människors möjligheter att flytta också i de fall de behöver särskild vård och boende *(yrkande 1)*. Motionärerna framhåller att det är av yttersta vikt att gamla och sjuka som vill flytta snarast ges möjlighet att göra det, också i de fall de behöver särskilda vård- och boendeformer. Om Landstingsförbundets rekommendationer inte får avsedd effekt eller om kommunerna misslyckas med att finna en lösning bör enligt motionärerna lagstiftning tillgripas för att klara problemet.

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat frågor om gamlas rätt att flytta och få rätt till vård och omsorg i annan kommun eller annat landsting. I betänkandet *SoU 1984/85:2* behandlade utskottet en motion om bosättning för personer inom långvården. Utskottet refererade till riksavtalet för hälso- och sjukvården. I avtalet finns bl.a. bestämmelser om samarbete då det gäller sådan icke akut vård som motiveras främst av andra skäl än rent medicinska. Genom avtalet ges en möjlighet att remittera en patient till ett sjukhus inom ett annat landsting, även om likvärdiga vårdmöjligheter finns i hemlandstinget.

Utskottet anförde bl.a. att det genom regeln om "icke akut vård i övrigt" i riksavtalet öppnats en möjlighet för t.ex. en långvårdspatient att utan hänsyn till bosättningen flytta till en klinik inom ett annat landstingsområde, förutsatt att de båda landstingen kan enas om detta. Utskottet ansåg sig kunna utgå från att landstingen skulle tillämpa den nya regeln generöst och med de intagna patienternas bästa för ögonen. Mot bakgrund därav ansåg utskottet det inte påkallat med någon översyn av gällande regler för bosättning och vårdansvar inom långvården och avstyrkte den då aktuella motionen.

I betänkandet *SoU 1987/88:6* behandlades en motion om möjligheterna för handikappade och äldre att få servicebostad i kommun där de inte är mantalsskrivna. Utskottet inhämtade yttranden över motionen från socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet, Handikappförbundens centralkommitté (HCK) och Sveriges pensionärsförbund (SPF). Utskottet konstaterade att det förelåg en enighet om att det hinder mot flyttning till servicebostad i annan kommun som kravet på kyrkobokföring innebär är ett allvarligt problem. Utskottet framhöll vikten av att gamla människor får möjlighet att bo nära sina anhöriga. Enligt utskottet framstod det som mycket angeläget att undanröja hinder för unga handikappade att flytta till en lämplig bostad i annan kommun. Utskottet konstaterade att rättigheten att fritt kunna välja bostadsort är och bör vara en självklar rättighet för alla, även för dem som har funktionshinder. Utskottet anförde att det måste tas krafttag för att lösa problemen. De praktiska svårigheter som kan möta i detta arbete ansågs inte få hindra ett initiativ i frågan. Utskottet noterade att Svenska kommunförbundet ställt sig positivt till en kartläggning av problemet och en analys av möjliga lösningar. En sådan analys vore enligt utskottets mening värdefull. Arbetet måste dock genomföras skyndsamt, eftersom det brådskade med förslag till lösning av frågan. Enligt utskottet borde regeringen snabbt pröva vilka åtgärder som kunde vidtas för att möjliggöra för gamla och handikappade att få servicebostad i annan kommun. Vad utskottet anfört föreslogs riksdagen ge regeringen till känna. Riksdagen följde utskottet (rskr. 27).

Utskottet återkom — utan särskilda yrkanden i proposition eller motioner — till dessa frågor i betänkandet *1988/89:SoU6*. I anslutning till vissa uttalanden i propositionen om att äldredelegationen även skulle få i uppdrag att utreda möjligheterna att genom överenskommelser mellan huvudmännen skapa möjlighet för den enskilda att flytta till annan kommun framhöll utskottet (s. 7) att man lade stor vikt vid att frågan kan få en tillfredsställande lösning. Utskottet utgick därför ifrån att regeringen skulle återkomma till riksdagen med resultatet av överläggningarna.

I november 1988 antog *Landstingsförbundets styrelse* en rekommendation till landstingen och medlemskommunerna att både som hemlandsting och vårdlandsting medverka när en långtidssjuk patient önskar somatisk eller psykiatrisk långtidsvård i ett främmande landsting och att fr.o.m. den 1 januari 1989 tillämpa riksavtalet med vissa ändringar. Dessa innebär att sjukvårdshuvudmännen åtar sig att ta

emot långtidssjuka patienter inom såväl somatisk som psykiatriskt vård utan krav på remiss eller särskilda motiv för önskan att flytta. Inom långtidsvården blir utomlänspatienter likställda med inomlänspatienter. Rekommendationen innebär vidare att hemlandstinget behåller betalningsansvaret för patienten under ett år. Därefter anses vårdlandstinget som nytt hemlandsting med den följden att betalningsansvaret övergår till den nya landstingskommunen. Rekommendationen innehåller också uttalanden om övergångsbestämmelser.

Landstingsförbundets styrelse har under hösten 1989 även antagit en rekommendation som gäller psykiskt utvecklingsstörda. I denna ingår även rekommendationer när det gäller psykiskt utvecklingsstörda möjligheter att flytta till annat landsting.

Svenska kommunförbundets styrelse beslutade i maj 1989 att rekommendera kommunerna följande att gälla fr.o.m. den 1 juli 1989:

- att positivt verka för att äldre personer och personer med handikapp ges möjlighet att erhålla bostad i servicehus med helinackordering eller servicebostad i annan kommun än hemkommunen samt att kommunen därvid ägnar särskild uppmärksamhet åt personer med anknytning till kommunen,
- att både som hemkommun och inflyttningskommun medverka och ge den hjälp som kan behövas när äldre personer och personer med handikapp vill flytta från sin bostad i hemkommunen till servicehus med helinackordering eller servicebostad i annan kommun (inflyttningskommun),
- att slopa de hinder som kan finnas för flyttning från en kommun till en annan i dessa fall, t.ex. krav på mantalsskrivning eller kyrkoskrivning i kommunen som villkor för att kunna tilldelas bostad i servicehus med helinackordering eller servicebostad,
- att krav på betalning kommunerna emellan — med stöd av nya avtal eller överenskommelser — för kostnader för platser i servicehus med helinackordering eller servicebostad inte bör förekomma i dessa ärenden.

Rekommendationen innehåller även vissa övergångsregler.

Som framgått i det föregående har det i *äldredelegationens* uppdrag ingått att ange former för hur äldre och handikappade personer som har behov av särskilda boende- och vårdformer skall kunna flytta till annan kommun eller landstingskommun. I äldredelegationens rapport (Ds 1989:27) finns ett särskilt avsnitt om utvidgade flyttningsmöjligheter. I detta refereras bl.a. de tidigare riksdagsuttalandena och Landstingsförbundets och Svenska kommunförbundets rekommendationer. Delegationen anser att man i första hand bör pröva möjligheten att genom centrala överenskommelser lösa frågan om rätt för enskilda att flytta till långvårdsplats i annan landstingskommun eller särskild boendeform för service och omvårdnad i annan kommun. Eftersom det kan finnas en viss risk för att rekommendationer inte visar sig vara tillräckliga anser delegationen det viktigt att utfallet av rekommendationerna följs upp. Äldredelegationen föreslår att socialstyrelsen ges i uppdrag att i samarbete med kommunförbunden göra en sådan uppföljning.

Utskottet erinrar om de uttalanden som utskottet tidigare gjort i fråga om äldres och sjukas möjligheter att flytta till annan kommun eller landsting. Landstingsförbundets och kommunförbundets nya rekommendationer måste enligt utskottet uppfattas så att landstingen och kommunerna avser att aktivt medverka till att gamla får möjlighet att flytta till vård och omsorg i annan kommun eller annat landsting. Utskottet delar äldredelegationens uppfattning att utfallet av rekommendationerna måste följas upp. Mot denna bakgrund behövs för närvarande inte något tillkännagivande från riksdagens sida i denna fråga. Utskottet avstyrker därför yrkande 1 i motion So235 (fp).

Närståendevård m.m.

I *motion 1988/89:So306 av Anita Stenberg och Ragnhild Pohanka (båda mp)* hemställs *dels* att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna att vid vård av anhörig ekonomisk kompensation, motsvarande anställning inom hemtjänsten, skall utges som ersättning för inkomstbortfallet, *dels* att behovet av anhörigvård prövas enligt samma principer som behovet av hemtjänst.

I *motion 1988/89:So283 av Bo Nilsson (s)* hemställs att riksdagen hos regeringen begär en översyn av villkoren för hemsjukvårdsbidrag som syftar till att detta bidrag berättigar till sjukpenning, tilläggspension och semesterlön *(yrkande 1)*. I motionen begärs vidare ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförs i motionen om att hemsjukvårdsbidragen bör ersättas med ett anställningsförhållande som ger rätt till sociala förmåner *(yrkande 2)*. Motionären vill även ha ett tillkännagivande om att ersättningen till vårdarna bör utformas så att den blir lika över hela landet *(yrkande 3)*.

I *motion So225 (c)* hemställs att riksdagen hos regeringen skall begära förslag om en skattefri omkostnadsersättning till äldre som gör insatser i en organiserad "väntjänst" *(yrkande 2)*. Motionärerna anför att man på flera håll i landet tar till vara de aktiva pensionärer som gärna vill göra frivilliga insatser för exempelvis gamla och handikappade personer. Motionärerna anser det viktigt att detta arbete får fortsätta att ha karaktären av väntjänst. Samhället skall inte betala insatsen till dess fulla värde, och mottagaren kan inte göra formellt anspråk på tjänsten. Även om samhället inte betalar för väntjänst är det en insats som har stort värde, anförs det vidare i motionen. För den som ställer upp uppstår ofta omkostnader t.ex. för resor. För att stimulera sådana här insatser skall enligt motionärerna en skattefri omkostnadsersättning kunna prövas.

Gunhild Bolander och Kerstin Johansson (båda c) begär i *motion 1988/89:So317* ett tillkännagivande om behovet av en sådan ändring i socialtjänstlagen att det entydigt framgår att anhörig- eller vårdarlön kan utbetalas. Motionärerna hänvisar bl.a. till vissa uttalanden av socialutskottet i betänkandet SoU 1987/88:20 där utskottet — med anledning av ett motionsyrkande — konstaterade att "det är inte ovanligt att kommunerna objektanställer anhöriga för vård av t.ex.

handikappat barn. Detta kan ske utan ändring av socialtjänstlagen och rekommenderas av Svenska kommunförbundet." Enligt motionärerna har det dock visat sig att en del kommuner betalar vårdarlön medan andra inte gör det, beroende på hur man i resp. kommun tolkar socialtjänstlagen. Enligt motionärerna skall det inte behöva råda någon tvekan och därför måste lagen förtydligas.

Ersättning för att vårda någon anhörig i sitt hem kan utgå i olika former. Så kan t.ex. utgå *vårdbidrag enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring* utgå till en förälder som i hemmet vårdar barn under 16 års ålder som behöver särskild tillsyn eller vård på grund av sjukdom eller handikapp. Landsting betalar i vissa fall en ersättning när någon vårdas för sjukdom i hemmet. Bidraget kallas *hemsjukvårdsbidrag* och var urpsrungligen en merkostnadsersättning när plats på institution inte kunde anvisas. Hemsjukvårdsbidrag kan betalas antingen till den vårdbehövande själv eller till en anhörig som ger vården. Hemsjukvårdsbidrag som betalas till den vårdbehövande är enligt 19 § kommunalskattelagen (1928:730) undantaget från skatteplikt. I den mån ett bidrag innefattar bidrag till annat än sjukvård kan det dock vara skattepliktigt. Det förekommer vidare att primärkommuner betalar *hemvårds- eller vårdbidrag* som ersättning för kostnader för hjälp av hemtjänstkaraktär, alltså tillsyn, hjälp med hemsysslor samt omvårdnad. Dessa bidrag utges antingen till den vårdbehövande själv, eller, vilket torde vara vanligare, till den närstående vårdaren. Primärkommunala bidrag som betalas ut till den vårdbehövande är numera på samma sätt som hemsjukvårdsbidragen undantagna från skattskyldighet. Den 1 juli 1989 trädde en ny lag (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård i kraft. Enligt denna utgår s.k. *närståendepenning* till anhörig som vårdar svårt sjuk anhörig under högst 30 dagar sammanlagt under livstiden för varje person som vårdas.

Under senare år har huvudmännen för primärvård och socialtjänst i stället för att lämna kontantbidrag allt oftare valt att anställa de närstående som vill göra vårdinsatser och som är i yrkesaktiv ålder. Sådan anställning kallas ibland *objektanställning*. Enligt beräkningar som redovisas i propositionen om äldreomsorgen inför 90-talet fick vid mitten av 1980-talet ca 17 000 personer hemsjukvårdsbidrag från landstingen. Primärkommunala bidrag utgick under samma tid till ca 4 000 personer. År 1985 var ca 7 300 närståendevårdare anställda inom den sociala hemtjänsten och ca 3 000 anställda av sjukvårdshuvudmännen (prop. 1987/88:176 s. 94).

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat frågor om anhörigvårdarnas situation (se bl.a. SoU 1985/86:11, SoU 1986/87:18 och SoU 1987/88:15 och 20). Utskottet har därvid framhållit att det är viktigt att de anhörigas insatser tas till vara och att de anhöriga får samhällets stöd genom ersättning för arbetet och samma sociala trygghet som andra. Utskottet har betonat att detta självfallet även gäller för anhöriga som vårdar handikappade barn. Som framgått av den tidigare

redovisningen ansåg utskottet i betänkandet *SoU 1987/88:20* att s.k. objektanställning av anhöriga kan ske utan någon ändring av socialtjänstlagen.

I det likaledes nämnda betänkandet *SoU 1987/88:15* behandlade utskottet ett motionsyrkande om ersättningar till äldre som gör närståendeinsatser för grannar, vänner eller inom ramen för organisationers verksamhet. Utskottet erinrade om att både socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen understryker vikten av att kommuner och landsting samverkar med andra samhällsorgan, organisationer och enskilda. Det redovisades att de båda huvudmännen på många håll i landet söker stimulera de frivilliga organisationernas arbete. Utskottet hänvisade bl.a. till rapporten Frivilliga insatser för och av äldre (Socialstyrelsen redovisar 1986:1), enligt vilken en omfattande frivillig verksamhet förekommer där pensionärer stödjer andra pensionärer. Medarbetarna i den frivilliga versamheten får i allmänhet ingen ersättning för sitt arbete. Däremot ersätts ibland löpande kostnader för t.ex. resor. Utskottet uttalade (s. 15) att utskottet delade motionärernas uppfattning att engagemang och omtanke från grannar, vänner och andra frivilliga måste tas till vara inom äldreomsorgen. Utskottet framhöll att äldre här kan göra viktiga insatser för andra äldre. Detsamma ansågs gälla i fråga om organisationernas verksamhet. Utskottet ansåg det emellertid inte påkallat med något initiativ från riksdagens sida med anledning av den då aktuella motionen.

Regeringens proposition om äldreomsorgen inför 90-talet behandlade ingående stödet till närstående vårdare. I propositionen uttalades bl.a. *(prop. 1987/88:176,* s. 91 ff.) att kommunerna bör undersöka vilka stödinsatser från samhällets sida som den som vårdar en närstående har behov av och i sin planering beakta dessa behov. Det framhölls vidare att primärvården och den sociala hemtjänsten bör använda sina resurser på ett sådant sätt att den som vårdar en närstående ges bästa möjliga stöd. Huvudmännen för hälso- och sjukvården och socialtjänsten borde också aktivt informera om det stöd som kan erbjudas närståendevårdarna. När det gäller ersättningen till närstående som under längre tid vårdar en anhörig anfördes i propositionen att kommuner och landsting bör anställa de närstående i yrkesaktiv ålder som frivilligt vill göra en vårdinsats under en längre tid. Anställningen borde kunna omfatta olika sysselsättningsgrader beroende på vårdbehovets omfattning. Till närståendevårdare som är ålders- eller förtidspensionärer rekommenderades i stället för anställning ett kontantbidrag från kommunen eller landstinget.

I proposition fanns också uttalanden om att det är värdefullt om föreningslivet kan engageras ännu mer i service- och vårdarbetet än vad som redan förekommer.

Utskottet uttalade i betänkandet 1988/89:SoU6, bl.a. med anledning av olika motionsyrkanden, att det delade propositionens bedömningar när det gällde närståendevård.

Utskottet gör nu följande bedömning.

En grundläggande förutsättning för anställning av en anhörigvårdare är att det föreligger ett behov av bistånd hos vårdtagaren. När detta behov konstaterats bör det ankomma på den ansvarige huvudmannen att avgöra om detta bistånd skall lämnas genom t.ex. hemtjänsten, hemsjukvården eller genom anställning av en anhörigvårdare. Enligt utskottet finns därför inte anledning till ett tillkännagivande från riksdagens sida om att behovet av anhörigvård skall prövas enligt samma principer som behovet av hemtjänst. Motion So306 (mp) avstyrks således i denna del (yrkandet delvis).

Utskottet har redan tidigare konstaterat att socialtjänstlagen inte lägger hinder i vägen för kommunerna att anställa anhörigvårdare. Något tillkännagivande med anledning av motion So317 (c) anser utskottet inte motiverat. Motionen avstyrks.

Vad sedan gäller kraven i motionerna So306 (mp) och So283 (s) om anställning i ökad utsträckning av anhörigvårdarna och om ersättningen till dem erinrar utskottet om de uttalanden som utskottet tidigare gjort om att det är viktigt att de anhörigas insatser tas till vara och att de anhöriga får samhällets stöd genom ersättning för arbetet och samma sociala trygghet som andra. Det har också under senare tid blivit allt vanligare att kommuner och landsting anställer närstående som frivilligt vill göra en vårdinsats under längre tid. Utskottet vill vidare erinra om den syn på anhörigvård och objektanställning som redovisades av regeringen i äldrepropositionen. Det finns enligt utskottets bedömning inte några motsättningar i sak mellan vad som anförs i motionen och inriktningen av den förda politiken. Utskottet anser det inte motiverat med några uttalanden från riksdagens sida med anledning av de nämnda motionerna. Motionerna So306 (mp), yrkandet delvis, och So283 (s) avstyrks.

Vad slutligen gäller ersättningen till äldre som gör väntjänster erinrar utskottet om det tidigare uttalandet om att engagemang och omtanke från grannar, vänner eller andra frivilliga måste tas till vara inom äldreomsorgen och att äldre här kan göra viktiga insatser för andra äldre. Utskottet anser dock att motionsyrkandet inte påkallar något intiativ från riksdagen sida. Utskottet avstyrker därmed motion So225 (c) yrkande 2.

Särskilda boendeformer

I *motion 1988/89:So261 av Karin Israelsson m.fl. (c)* hemställs att riksdagen hos regeringen skall begära en utredning rörande förändringar i motionens riktning för att säkerställa en hög vårdstandard i ålderdomshemsboende. Enligt motionärerna behövs bl.a. en översyn av de regler som styr tillhandahållandet av tekniska hjälpmedel för den som bor på ålderdomshem *(motionsyrkandet delvis)*. Motionärerna tar också upp utbildningen av personal som arbetar som föreståndare på ålderdomshem. Denna del av yrkandet behandlas i ett senare avsnitt om personalpolitiska frågor.

Riksdagen har, för att säkerställa en god utveckling inom ålderdomshemmen, under senare tid fattat vissa beslut om statsbidrag till social hemhjälp och gjort vissa uttalanden i övrigt. För en sammanfattande redovisning därav hänvisas till betänkandet *1988/89:SoU6* (bl.a. s. 15).

I det nämnda betänkandet uttalade utskottet — bl.a. med anledning av uttalanden i den då aktuella budgetpropositionen och vissa motioner — att utskottet givetvis förutsatte att de uttalanden som riksdagen tidigare gjort när det gäller den särskilda boendeformen ålderdomshem kommer att efterlevas (s. 16). Utskottet erinrade om att det råder politisk enighet om att vårdformen ålderdomshem skall finnas kvar. De nya statsbidragsreglerna till social hemhjälp antogs väl kunna medverka till en god omsorg på ålderdomshem. Utskottet förutsatte att socialstyrelsen inom ramen för sitt allmänna tillsynsansvar skulle komma att följa upp riksdagens beslut när det gäller ålderdomshemmen. Utskottet ansåg det angeläget — och delade därvid bedömningarna i propositionen och aktuella motioner — med utvecklingsarbete och utvärdering när det gäller de särskilda boende- och vårdformerna för gamla och därmed även när det gäller ålderdomshemmen.

Regeringen beslutade i oktober 1986 att en särskild utredningsman skulle tillkallas med uppgift att bl.a. kartlägga och analysera den nuvarande situationen på hjälpmedelsområdet. Utredningsmannen, som antog namnet *Hjälpmedelsutredningen* , avlämnade i april 1989 betänkandet *(SOU 1989:39)* Hjälmedelsverksamhetens utveckling — kartläggning och bedömning. Utredningen har bl.a. uppmärksammat olika hjälpmedelsbehov som behöver uppmärksammas. Därvid nämns bl.a. att personer som permanent vistas i institutionsliknande boendeformer i många fall inte får sina behov av individuellt utprovade hjälpmedel tillgodosedda. Utredningens uppfattning är att behoven av hjälpmedel för personer boende i sådana boendeformer behöver uppmärksammas i ökad utsträckning.

Hjälpmedelsutredningens förslag har remissbehandlats och bereds nu i regeringskansliet.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet erinrar om de uttalanden som utskottet tidigare gjort om utvecklingen för ålderdomshemmen. Hela hjälpmedelsverksamheten och därmed även frågan om hjälpmedel för äldre har nyligen utretts. Hjälpmedelsbehovet för dem som permanent vistas i institutionsliknande boendeformer har därvid uppmärksammats särskilt. Utredningsförslaget bereds för närvarande i regeringskansliet. Det finns enligt utskottets mening anledning anta att de frågor som tas upp i motion So261 (c) blir uppmärksammade utan något initiativ från riksdagens sida. Utskottet avstyrker därför motionen (yrkandet delvis).

I *motion 1988/89:So517 av Anita Stenberg och Anna Horn av Rantzien (båda mp)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om att tidigare försök med mobila pensionärsbostäder bör utvärderas och eventuellt utvidgas *(yrkande 3)*. Motionärerna anför att ett försök inom landsbygdens åldringsvård har gjorts i Borgholms kommun där man prövat

flyttbara pensionärsbostäder. Dessa ställdes upp på gården eller tomten hos någon anförvant till den som hjälpligt kunde klara sig sälv, men som ändå behövde viss tillsyn. När den mobila bostaden inte längre behövdes, flyttades den till någon annan behövande.

Utskottet är medvetet om att många äldre, när hälsan sviktar, vill ha möjlighet att bo nära sina anförvanter. Utskottet är dock inte berett att ställa sig bakom kraven på en utvärdering och en eventuellt utökad användning av mobila pensionärsbostäder som föreslås i motion So517 (mp). Yrkande 3 i motionen avstyrks därmed.

I *motion 1988/89:So224 av Carl Bildt m.fl. (m)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförs i motionen om statsbidrag till gruppboende för handikappade *(yrkande 2)*. Motionärerna tar upp den särskilt svåra situation som råder för människor med flera eller grava funktionsnedsättningar, som har ett så stort service- och omvårdnadsbehov att ett eget boende inte är tänkbart. För att boendealternativen för denna grupp gravt funktionshindrade skall kunna utvecklas kan det behövas särskilda statsbidrag till gruppboende. Enligt motionen bör denna fråga prövas i samband med de överväganden som nu görs rörande huvudmannaskapet för primärvården.

Utskottet har denna dag, i betänkandet 1989/90:SoU12, utförligt redovisat sin syn på gruppboende för dementa och på statsbidrag för sådana verksamheter. Utskottet har därvid avstyrkt särskilda statsbidrag för att stimulera utbyggnaden av gruppboenden. Utskottet har samma uppfattning i fråga om det nu aktuella motionsyrkandet.

Med det anförda avstyrker utskottet motion So224 (m) yrkande 2.

Personalpolitiska frågor

I *motion So225 (c)* hemställs att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som anförs i motionen om utvecklingsarbete vad gäller vård- och omsorgspersonalens arbetsvillkor, arbetsmiljö, personalutveckling, utbildning och rekrytering *(yrkande 1)*. I motionen begärs också att regeringen skall få i uppdrag att initiera ett utvecklingsarbete för bättre resursutnyttjande i vård och omsorg för äldre i enlighet med vad som anförs i motionen *(yrkande 6)*. Motionärerna anför att den påfrestning vård och omsorg står inför ställer krav på att resurserna utnyttjas på ett effektivt sätt i en rationell organisation. Det är nödvändigt att samhället har en övergripande och offensiv strategi för ett effektivt utnyttjande i vård och omsorg. Motionärerna anför vidare att det krävs konstruktiva insatser för att lösa personalkrisen. Lyhördhet för de anställdas erfarenheter och uppslag samt utrymme för de anställdas initiativ och kreativitet måste vara utgångspunkten. Det måste också till en ökad anpassning när det gäller arbetstider, en mänskligare helgtjänstgöring och någon form av återförande av vinster som arbetslaget gör. Motionärerna tar upp behovet av arbetsorganisation bl.a. så att de yngsta kan slippa ensamarbete. Enligt motionärerna

behöver ett åtgärdsprogram tas fram med det snaraste för att öka attraktiviteten i utbildningar som leder fram till vård- och serviceyrken inom äldreomsorgen.

Ett åtgärdsprogram för att öka attraktiviteten i utbildningar som leder fram till serviceyrken inom äldreomsorgen begärs också i *motion 1988/89:So254 av Agne Hansson och Marianne Jönsson (båda c)*. Motionärerna begär ett tillkännagivande till regeringen om detta *(yrkande 2)*. Ett sådant program måste enligt motionärerna innefatta åtgärder för att öka utbildningskapaciteten, förstärka kvaliteten i utbildningen, öka fortbildningsinsatserna och möjligheterna till utveckling i jobbet.

Även *motion So261 (c)* tar upp vissa utbildningsfrågor. Sålunda tas utbildningen för personal som arbetar som föreståndare på ålderdomshem upp. Motionen mynnar ut i en begäran om en utredning för att säkerställa en hög vårdstandard i ålderdomshemsboende *(motionsyrkandet delvis)*.

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare under den senaste tiden utförligt behandlat personalförsörjningen inom vården. Här kan nämnas betänkandena *SoU 1987/88:22, 1988/89:SoU6 och 1988/89:SoU15*. I betänkandena redovisades det omfattande arbete med personalfrågorna som inletts på hela vårdområdet, såsom regeringsinitiativ, offentliga utredningar, arbete inom socialstyrelsen, Spri, Landstingsförbundet, enskilda landsting och kommuner. I de nämnda betänkandena gjorde utskottet flera uttalanden. Sådana åtgärder som efterlyses i de aktuella motionerna — utvecklingsarbete på en rad områden där sådant som arbetstider, arbetsorganisation, åtgärder för att öka möjligheterna till utveckling i vårdarbetet, insatser för att öka attraktiviteten i utbildningar som leder fram till vård- och serviceyrken och andra utbildningsinsatser — betonades särskilt (se bl.a. 1988/89:SoU6 s. 28—31 och SoU15 s. 20—22). Utskottet har i de nämnda betänkandena avstyrkt motionsyrkanden av motsvarande allmänna innehåll som de nu aktuella med hänvisning framför allt till det omfattande arbete med personalfrågorna som redan inletts inom hela vårdområdet.

Utskottet gör nu följande bedömning.

Utskottet erinrar om de uttalanden som utskottet tidigare gjort om behovet av insatser på det personalpolitiska området och att dessa insatser måste ges hög prioritet. Utskottet delar motionärernas uppfattning att det behövs flera olika, konstruktiva insatser för att lösa de på många håll svåra problemen med att rekrytera och behålla personalen som arbetar inom vården. De aktuella motionerna kan sägas understryka de uttalanden som utskottet tidigare gjort. Ett omfattande utredningsarbete på detta område pågår också. Utskottet anser inte att det nu föreligger något behov av ytterligare uttalanden från riksdagens sida. Därför avstyrker utskottet motionerna So225 (c) yrkandena 1 och 6, So254 (c) yrkande 2 och So261 (c), yrkandet delvis.

I *motion 1988/89:So255 (fp)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförs i motionen om en utvidgad personkrets i omsorgslagen *(yrkande 14)*. I motionen begärs också ett tillkännagivande om vad som anförs i motionen om ändrade direktiv till handikapputredningen vad gäller förslag om omsorgslagens personkrets *(yrkande 15)*. Motionärerna anför att personkretsen i den nya omsorgslagen är begränsad i förhållande till det förslag som omsorgskommittén lade fram år 1981. Motionärerna delar den uppfattning som den tidigare omsorgskommittén hade att alla handikappade barn och ungdomar som är i behov av särskilda omsorger borde omfattas av lagen och ha en garanterad rätt till dessa omsorger. Motionärerna redovisar att frågan sedan dess utretts av en arbetsgrupp tillsatt av regeringen varefter den hänskjutits till den nu arbetande handikapputredningen. Frågans lösning har enligt motionärerna dragit ut så långt i tiden att handikapputredningen bör ges i uppdrag att snarast presentera ett förslag i den delen.

Lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. (omsorgslagen) trädde i kraft den 1 juli 1986 (prop. 1984/85:176, *SoU 1984/85:27*, rskr. 386). I anslutning till riksdagens beslut om en ny omsorgslag uttalade socialutskottet att den utvidgning av personkretsen som då skedde borde ses som ett första steg i reformarbetet och att alla handikappade barn och ungdomar borde ges samma stöd som de tre av lagen omfattande grupperna. Enligt utskottet fordrade dock en sådan fortsatt utvidgning av personkretsen ett ytterligare utredningsarbete. Utskottet konstaterade att detta utredningsarbete borde inriktas på att precisera vilka grupper som borde omfattas av lagen och belysa behovet av kompletterande särskilda omsorger. Vad utskottet anförde i denna del föreslogs riksdagen ge regeringen till känna. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1984/85:386).

Mot bakgrund av riksdagens uttalanden tillsattes efter regeringsbeslut i november 1985 en särskild *arbetsgrupp*, som antog namnet *Ansgar*, för att utreda bl.a. en utvidgning av personkretsen i omsorgslagen.

Ansgar överlämnade i april 1988 sin slutrapport till regeringen. Arbetsgruppen ansåg det inte möjligt att utan vidare åtgärder utvidga personkretsen i omsorgslagen. Gruppen ansåg att de ändringar som man diskuterat innebär att omsorgslagen skulle kunna gälla för samtliga barn och ungdomar med funktionshinder och att socialtjänstlagen utvidgas till att omfatta vissa specificerade rättigheter åt samtliga barn och ungdomar med funktionshinder som medför betydande svårigheter i livsföringen. De diskuterade lagändringarna innebar att vissa särskilda omsorger skulle föras över från omsorgslagen till socialtjänstlagen. I socialtjänstlagen skulle dessa särskilda omsorger benämnas stöd. Ansvaret för dessa omsorger skulle således föras över från landstingskommunerna till kommunerna. Ansgar menade att en sådan förändring skulle kunna vara ett ytterligare steg på vägen att i enlighet

med omsorgslagens intentioner överföra samtliga särskilda omsorger till de huvudmän som nu har ansvaret för socialtjänsten och som på sikt bör ha hela ansvaret för även de särskilda omsorgerna.

Slutrapporten överlämnades utan eget ställningstagande från arbetsgruppens sida. Ansgar föreslog att den då aviserade handikapputredningen borde svara för den fortsatta beredningen av frågan.

Socialutskottet återkom till frågan om omsorgslagens personkrets i betänkandet *SoU 1987/88:20*. Därvid redovisade utskottet att det inhämtat att frågan om att utvidga omsorgslagens personkrets visat sig innehålla komplicerade överväganden av bl.a. ekonomisk natur. Det framgick också att Handikappförbundens centralkommitté (HCK) i en skrivelse till regeringen begärt att Ansgar skulle befrias från sitt uppdrag såvitt avsåg personkretsen och att detta uppdrag i stället skulle läggas på en ny utredning. Utskottet hade också inhämtat att en då aviserad — och numera tillsatt — handikapputredning skulle överta arbetsgruppens uppdrag. Utskottet anförde vidare (s. 9):

Utskottet anser mot bakgrund av vad som upplysts om svårigheterna att nå resultat i arbetsgruppen att det är bra att frågan om omsorgslagens personkrets tas upp i det större sammanhang som handikapputredningen utgör. Frågan måste dock bringas till en snar lösning. Utskottet förutsätter därför att utredningsarbetet bedrivs så att ett delförslag beträffande personkretsen snabbt kan lämnas.

Med hänsyn till vad som anförts ansåg utskottet att det inte fanns anledning till något särskilt uttalande från riksdagens sida och avstyrkte därför de då aktuella motionsyrkandena.

Regeringen beslutade i september 1988 att tillkalla en parlamentarisk utredning om samhällets stöd till människor med funktionshinder (dir. 1988:53). I direktiven till utredningen, som antagit namnet *1989 års handikapputredning*, anförs att det är väsentligt att utredningen behandlar frågorna om omsorgslagens framtida personkrets och ansvarsfördelningen mellan kommuner och landsting i fråga om stöd till barn och ungdomar med funktionshinder. Enligt vad som erfarits från utredningens sekretariat avser utredningen att behandla frågan om omsorgslagens personkrets i sitt slutbetänkande. Ett sådant kan förväntas före utgången av år 1990.

Utskottet gör nu följande bedömning.

Utskottet konstaterar att omsorgslagens personkrets övervägs genom 1989 års handikapputredning. Frågan om en utvidgning av personkretsen har av utredningen bedömts ha sådan betydelse att den bör samordnas med övriga huvudfrågor i utredningens slutbetänkande. Utskottet anser sig inte kunna ifrågasätta denna bedömning. Mot denna bakgrund anser utskottet att riksdagen bör avstå från uttalanden i enlighet med motionskraven. Motion So255 (fp) yrkandena 14 och 15 avstyrks.

Även i andra motioner begärs förändringar av direktiven till handikapputredningen.

I *motion So252 (c)* hemställs att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad som anförs i motionen om en vidgning av handikapputredningens direktiv *(yrkande 5)*. Motionärerna anser att det är viktigt att utredningens arbete kan bedrivas på ett allsidigt och förutsättningslöst sätt. Därför är det viktigt att de generella s.k. nolldirektiven för statliga utredningar i detta fall inte uppfattas som en restriktion vilken överordnas centrala handikappolitiska mål.

Ett liknande motionsyrkande finns i *motion So255 (fp) yrkande 17*. Utredningsdirektiven måste enligt motionärernas uppfattning ändras så att det blir möjligt att föreslå ökade resurser till handikappområdet.

I *motion 1988/89:So289 av Lars Werner m.fl. (vpk)* hemställs att riksdagen av regeringen begär ändrade direktiv för handikapputredningen och andra utredningar inom handikappområdet, så att de undantas från nolldirektiven.

Sedan 1984 gäller för samtliga kommittéer och särskilda utredare vissa generella direktiv (Dir. 1984:5). Dessa direktiv, som ofta kallats nolldirektiven, innebär i princip att förslag från kommittéer inte får öka de offentliga utgifterna eller minska statsinkomsterna. Kommittéerna skall visa hur förslag som innebär utgiftsökningar eller inkomstminskningar skall finansieras. Detta skall ske genom att kommittéerna anger konkreta förslag till rationaliseringar eller omprövningar som innebär besparingar inom utredningens område eller närliggande områden. Förslagen skall således kunna genomföras med oförändrade eller minskade resurser. Kraven gäller oavsett om förslagen avser staten, kommunerna eller socialförsäkringssektorn. Enligt direktiven skall kostnadsberäkningarna vara väl genomarbetade och ta hänsyn till *alla* kostnader för olika intressenter, såväl direkta som indirekta.

I olika sammanhang har uttalats att den s.k. ansvars- och finansieringsprincipen skall gälla inom handikappområdet. Denna princip formulerades i mitten av 1970-talet av den dåvarande handikapputredningen. Innebörden av principen är att miljöer och verksamheter skall utformas och bedrivas så att de blir tillängliga för alla medborgare. Om en verksamhet måste anpassas i något avseende för att bli tillgänglig för en viss grupp människor, skall den aktuella anpassningsåtgärden finansieras inom ramen för den ordinarie verksamheten. Varje huvudman skall beakta denna princip och planera och utforma verksamheten därefter. I den nya handikapputredningens uppdrag ingår även att göra en uppföljning och en analys av i vilken utsträckning principen kommit att tillämpas. Utredningen bör enligt direktiven klargöra de problem och hinder som kan föreligga för en mer konsekvent tillämpning av ansvars- och finansieringsprincipen och föreslå hur dessa skall kunna lösas. Det bör också enligt direktiven stå kommittén fritt att peka på sådana verksamheter som i dag inte tillämpar principen, men där detta av kommittén bedöms som möjligt, samt att visa hur detta kan ske.

Utskottet gör följande bedömning.

Enligt utskottets mening — och därvid delar utskottet uppfattningen i de aktuella motionerna — är det helt nödvändigt att handikappområdet kan tillföras sådana resurser att nödvändiga åtgärder på området kan komma till stånd. Detta förutsätter att 1989 års handikapputredning och andra utredningar på området inte begränsas av regeringens nolldirektiv.

Vad utskottet anfört med anledning av motionerna So252 (c) yrkande 5, So255 (fp) yrkande 17 och So289 (vpk) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I *motion 1988/89:So309 av Pär Granstedt och Karin Söder (båda c)* hemställs att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att få till stånd en bättre framkomlighet för handikappade i enlighet med vad som anförs i motionen. Motionärerna hänvisar till det grundläggande målet i den svenska handikappolitiken att handikappets effekter i den enskildes tillvaro skall elimineras. En central fråga för många handikappade är möjligheterna att förflytta sig. Efterlevnaden av de regler som finns är mycket bristfällig. Därför finns det anledning för regeringen att ta initiativ till att förbättra situationen. Aktuella åtgärder kan enligt motionärerna vara förbättrad information till allmänheten, butiks- och restaurangägare m.fl., en skärpt tillsyn och skärpta straffbestämmelser.

Utskottet delar givetvis motionärernas uppfattning att samhället måste inrättas så att det grundläggande målet i den svenska handikappolitiken om att handikappets effekter i den enskildes tillvaro elimineras kan uppnås. De handikappades möjligheter att förflytta sig är därvidlag av central betydelse.

Utskottet erinrar om att en omfattande analys av olika problem på handikappområdet för närvarande sker. Utskottet är mot denna bakgrund inte berett att nu ställa sig bakom krav på särskilda åtgärder i enlighet med motionen. Motion So309 (c) avstyrks därför.

I *motion So255 (fp)* begärs tillkännagivanden till regeringen om behovet dels av en samordnad barnhabilitering *(yrkande 10)*, dels av en samordnad vuxenhabilitering *(yrkande 11)*. Enligt motionärerna är det väsentligt att en ökad samordning av barnhabiliteringen kommer till stånd. Vidare bör enligt motionen en samordnad vuxenhabilitering kunna göra stora insatser med praktiskt och psykologiskt stöd när en ung handikappad skall flytta ut till eget boende.

Utskottet behandlade i betänkandet *SoU 1987/88:20* motionsyrkanden av motsvarande innehåll som de nu aktuella. Utskottet hänvisade till att den då aviserade handikapputredningen skulle komma att ägna sig åt frågor som gäller habilitering och rehabilitering. Utskottet förutsatte att frågor om samordnad barn- och vuxenhabilitering skulle komma att tas upp till övervägande av utredningen. Utskottet ansåg det med hänsyn därtill inte erforderligt med någon åtgärd från riksdagens sida och avstyrkte då aktuella motionsyrkanden.

Som framgår av den tidigare redovisningen tillsatte regeringen hösten 1988 en ny *handikapputredning*. Utredningen har till huvuduppgift att kartlägga och analysera de insatser för funktionshindrade som görs inom socialtjänsten samt habiliteringen och rehabiliteringen. Utgångspunkt för utredningsarbetet skall enligt direktiven vara situationen för barn, ungdomar och vuxna med omfattande funktionshinder samt de små och mindre kända handikappgrupperna. Om utredningen finner att det föreligger brister i socialtjänstens och habiliteringens/rehabiliteringens insatser för dessa grupper, bör den, enligt direktiven, lämna förslag som kan leda till förbättringar inom områdena och som innebär att grupperna i framtiden bör kunna tillförsäkras ett väl fungerande stöd.

Utskottet gör följande bedömning.

Enligt utskottet bör det pågående utredningsarbetet på handikappområdet avvaktas innan riksdagen gör några uttalanden i de frågor som tas upp i motionen. Utskottet avstyrker därför motion So255 (fp) yrkandena 10 och 11.

I *motion So252 av Olof Johansson m.fl. (c)* begärs ett tillkännagivande om de centrala ämbetsverkens tillsynsansvar på handikappområdet *(yrkande 2)*. Motionen tar bl.a. upp frågor om rehabilitering. Enligt motionärerna är det nödvändigt med aktiva åtgärder för att öka möjligheterna till rehabilitering. Inte minst gäller det gruppen nyhandikappade. Ansvaret för rehabiliteringsinsatserna åvilar flera myndigheter. Samarbetet mellan dessa behöver utvecklas. Över huvud taget är det enligt motionärerna viktigt att de handikappades egna erfarenheter kan påverka rehabiliteringen. Erfarenheterna från rehabiliteringsverksamhet i handikapporganisationers regi måste tas till vara.

Den år 1985 tillsatta rehabiliteringsberedningen avlämnade hösten 1988 betänkandet (SOU 1988:41) Tidig och samordnad rehabilitering. En huvudfråga för beredningen har varit att klarlägga ansvarsfrågorna i rehabiliteringsarbetet samt undersöka om det går att bättre samordna rehabiliteringsinsatserna. Beredningen föreslår bl.a. en lagfäst skyldighet för rehabiliteringsaktörerna att samverka i rehabiliteringsfrågor. Denna skyldighet föreslås införas i de lagkomplex som reglerar resp. aktörs verksamhet.

Rehabiliteringsberedningens förslag har remissbehandlats och bereds för närvarande i regeringskansliet. En proposition beräknas kunna överlämnas till riksdagen under 1990.

Som framgått av den tidigare redovisningen är det en huvuduppgift för den nya handikapputredningen att kartlägga och analysera de insatser som görs för människor med funktionshinder inom socialtjänsten och habiliteringen och rehabiliteringen. Om utredningen finner att det föreligger brister i socialtjänstens och habiliteringen/rehabiliteringens insatser skall den lämna förslag som leder till förbättringar inom områdena och som innebär att grupperna i framtiden bör kunna tillförsäkras ett väl fungerande stöd. Utredningen skall enligt direktiven därvid belysa möjligheterna till ökad effektivitet,

nytänkande och ett bättre resursutnyttjande när det gäller olika former av verksamheter inom områdena. En viktigt uppgift för utredningen är att analysera den nuvarande ansvarsfördelningen mellan kommuner och landsting och bedöma behovet av eventuella förändringar i detta avseende. Utredningen skall också analysera hur samverkan mellan kommuner och landsting fungerar när det gäller insatser för funktionshindrade samt bedöma behovet av en bättre samverkan.

Utskottet erinrar om att rehabiliteringsberedningen har utrett frågor om tidig och samordnad rehabilitering. Beredningens förslag har remissbehandlats och bereds för närvarande i regeringskansliet. Utskottet konstaterar att även 1989 års handikapputredning har i uppdrag att behandla habiliterings- och rehabiliteringsfrågor. Det finns enligt utskottet anledning anta att tillsynsfrågorna blir uppmärksammade i det pågående arbetet. Riksdagen bör därför inte nu ta några initiativ med anledning av det aktuella motionsyrkandet. Motion So252 (c) yrkande 2 avstyrks.

I *motion 1988/89:So231 av Hans Göran Franck m.fl. (s)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförs i motionen om behovet av stöd till fritidshjälpmedel åt handikappade. Motionärerna konstaterar att handikappade i dag har tillgång till kostnadsfria hjälpmedel i arbetet, i skolan och för de mest grundläggande dagliga behoven. Däremot ger inte hjälpmedelssystemet på samma sätt tillgång till kostnadsfria hjälpmedel för fritidsändamål. Motionärerna påtalar att det i dag finns verktyg, leksaker och spel som är anpassade för olika handikappgrupper men som är mycket dyrare än motsvarande produkter för icke handikappade. Enligt motionärerna skall inte människor på grund av handikapp behöva drabbas av väsentligt högre kostnader än andra för att kunna ägna sig åt lek, spel, föreningsverksamhet eller hobbyverksamhet.

Som framgått av den tidigare redovisningen överlämnade hjälpmedelsutredningen våren 1989 betänkandet (SOU 1989:39) Hjälpmedelsverksamhetens utveckling. I betänkandet redovisar utredningen bl.a. sin uppfattning av hur långt huvudmannens ansvar för tillhandahållande av hjälpmedel bör anses sträcka sig. Bl.a. bör enligt utredningen sådana individuellt utprovade hjälpmedel som behövs för att en person med funktionshinder skall kunna ha en normal fritid ingå i ansvaret. Hjälpmedel för motions-, sport- och hobbyverksamhet ingår dock enligt utredningens uppfattning inte generellt i ansvaret. Enligt utredningens mening är det vidare rimligt att den enskilde själv står för inköp av sådana konsumentvaror som kan anses ingå i en normal hemutrustning.

Hjälpmedelsutredningens förslag remissbehandlas för närvarande.

Det kan tilläggas att 1989 års handikapputredning också har till uppgift att göra en kartläggning och analys av de funktionshindrades möjligheter att få del av utbudet inom fritids- och rekreationsområdet.

Om utredningen finner det motiverat bör den enligt direktiven redovisa förslag som kan medverka till att funktionshindrade i högre grad än för närvarande kan delta i verksamheter och aktiviteter inom området.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet konstaterar att hjälpmedelsutredningen, vars förslag nu bereds i regeringskansliet, behandlar frågor om fritidshjälpmedel för handikappade. Handikapputredningen, vars arbete alltjämt pågår, har också ett uppdrag på detta område. I avvaktan på beredningen av utredningsförslagen bör riksdagen enligt utskottets mening avstå från att göra uttalanden i frågan. Utskottet avstyrker därför motion 1988/89:So231 (s).

Övriga frågor

I *motion So233 (m)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om taxor för social hemhjälp *(yrkande 7)*. Motionärerna anför att det är otillfredsställande med en stor avgiftsvariation mellan kommunerna. Enligt motionärerna är en enhetstaxa den bästa taxereformen. I den mån inkomstberoende taxor för social hemtjänst används bör dessa relateras till nettoinkomsten efter skatt inkl. bostadstillägg.

I *motion 1988/89:So243 av Bertil Persson och Inger René (båda m)* hemställs att riksdagen hos regeringen begär en översyn av reglerna för kostnaderna inom den institutionsbundna äldrevården. Motionärerna anför att det, oavsett om ett sammanhållet huvudmannaskap för äldrevården kommer till stånd eller ej, är angeläget att åstadkomma en snar översyn av kostnadsbilden i olika boendeformer för institutionsboende äldre. Socialstyrelsen bör snarast få i uppdrag att göra en sådan utredning med sikte på att åstadkomma mer likformiga förhållanden.

Regeringen uppdrog i mars 1988 åt *riksrevisionsverket* (RRV) att bl.a. utarbeta ett underlag inkluderande kartläggning och analys av den varierande utformningen av taxorna inom kommunernas hemtjänst, färdtjänst och barnomsorg. RRV redovisade detta uppdrag i rapporten Avgifter och service inom färdtjänst, hemhjälp och barnomsorg (RRV dnr 1988:219). I regeringsuppdraget ingick även att kartlägga och analysera den enskildes sammantagna ekonomiska situation vid service och vård i olika vård- och boendeformer för äldre. RRV skulle därvid även ta hänsyn till kvaliteten i den erhållna servicen och vården. Den delen av uppdraget har redovisats i RRV:s rapport Den enskildes sammantagna ekonomiska situation inom äldreomsorgen — en jämförelse mellan vård/boendeformer och kommuner (också RRV dnr 1988:219).

Äldredelegationen har som ett led i sitt utredningsarbete även granskat avgiftssystemet inom hälso- och sjukvård och socialtjänst med avseende på äldreomsorgen. I sin rapport (Ds 1989:27) redovisar delegation de rättsliga grunderna för huvudmännens avgiftsuttag, nuvarande avgifter när det gäller ålderdomshem, servicebostäder, social hemtjänst, färdtjänst, primärvård m.m. I rapporten analyseras även skillna-

derna mellan olika boende- och vårdformer samt avgiftssystemet och huvudmannaskapsförändringen. Delegation anser att man bör göra en översyn av det nuvarande avgiftssystemet med anledning av den föreslagna huvudmannaskapsreformen. Målsättning skall därvid enligt förslaget vara att införa ett nytt avgiftssystem inom den kommunala äldre- och handikappomsorgen samtidigt med huvudmannaskapsreformen. De enskilda avgifterna för medicinska insatser i hemmet m.m. eller vid vård på lokalt sjukhem föreslås bli oförändrade i avvaktan på resultatet av en sådan översyn.

Rapporterna bereds för närvarande i regeringskansliet.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet konstaterar att avgiftssystemet inom bl.a. äldreomsorgen övervägts av riksrevisionsverket och äldredelegationen. Frågan bereds för närvarande i regeringskansliet. Något initiativ från riksdagens sida behövs därför inte. Utskottet avstyrker motion So233 (m) yrkande 7. Även motion So243 (m) avstyrks.

I *motion So225 (c)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförs i motionen om kostens betydelse i vården *(yrkande 9)*. Motionärerna anför att det på senare tid har kommit fram att kost- och näringskunskaperna ofta är otillräckliga hos yrkesverksamma inom sjukvården och den sociala omsorgen. Brist på kännedom om kostens betydelse kan, anförs det vidare i motionen, i värsta fall leda till att personer som vårdas inom sjukvården, inte minst cancersjuka och äldre människor, drabbas av undernäring så att deras chans till tillfrisknande radikalt minskas. Motionärerna anser det viktigt att dessa frågor ytterligare beaktas inom bl.a. vårdyrkesutbildning och i fortbildningen av vårdpersonal.

Frågor om kostens betydelse i vården behandlades av utskottet i betänkandet SoU 1987/88:19. Utskottet hänvisade där till skrifter i ämnet som publicerats genom socialstyrelsens, livsmedelsverkets och Spris försorg. Därav framgick att socialstyrelsen år 1985 utfärdat allmänna råd (1985:11) om kost på sjukhus och inom social omsorg. Utskottet hänvisade vidare till att utbildningsutskottet just behandlat frågor om utbildning i kost- och hälsofrågor i utbildningsutskottet. Ett interpellationssvar i riksdagen av dåvarande socialministern återgavs likaledes. Socialministern redovisade därvid olika projekt som initierats av socialstyrelsen, livsmedelsverket och skolöverstyrelsen.

I det nämnda betänkandet betonade utskottet att kosten är av central betydelse i vården. Utskottet fann att detta även framgick av socialstyrelsens allmänna råd m.fl. skrifter. Mot bakgrund av det pågående arbetet ansåg utskottet emellertid att det inte erfordrades något initiativ från riksdagens sida. Det då aktuella motionsyrkandet avstyrktes.

Utskottet erinrar om det uttalande som utskottet tidigare gjort i frågan. Utskottet vill på nytt framhålla kostfrågornas stora betydelse i vården. Det är viktigt att vårdpersonalen i grund-, fort- och vidareutbildning bibringas kunskaper om detta. En viktig grupp är därvid hemtjänstens

personal. Det finns enligt utskottet också anledning att erinra om den utveckling som äger rum i många kommuner med matdistribution till äldre i deras bostäder. På många håll erbjuds vidare äldre att inta dagens huvudmåltid i t.ex. servicehus och ålderdomshem. Sådana aktiviteter är naturligtvis också ägnade att förbättra kosthållet för gamla.

Mot denna bakgrund anser utskottet att det inte behövs något initiativ från riksdagens sida. Motion So225 (c) yrkande 9 avstyrks.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *huvudmannaskapet för äldreomsorgen*
att riksdagen avslår motionerna 1988/89:So225 yrkandena 3 och 4 samt 1988/89:So233 yrkande 8,

res. 1 (m)
res. 2 (c)

2. beträffande *villkoren för äldre i storstad*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So225 yrkande 7,

3. beträffande *valfrihet och självbestämmande*
att riksdagen avslår motionerna 1988/89:So233 yrkandena 1 –3, 1988/89:So206 och 1988/89:So252 yrkandena 1 och 4,

res. 3 (m, c, fp)

4. beträffande *personliga assistenter åt äldre och handikappade m.m.*
att riksdagen avslår motionerna 1988/89:So224 yrkande 3, 1988/89:So255 yrkande 1 och 1988/89:So267,

res. 4 (fp, mp)

5. beträffande *avveckling av institutionsplatser m.m.*
att riksdagen avslår motionerna 1988/89:So233 yrkande 4 och 5 samt 1988/89:So252 yrkande 3,

res. 5 (m, c, fp)

6. beträffande *utvidgade flyttningsmöjligheter*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So235 yrkande 1,

res. 6 (fp)

7. beträffande *prövning av behovet av anhörigvård*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So306 delvis,

res. 7 (mp)

8. beträffande *visst förtydligande av socialtjänstlagen*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So317,

res. 8 (c)

9. beträffande *anställning av anhörigvårdare m.m.*
att riksdagen avslår motionerna 1988/89:So306 delvis och 1988/89:So283,

res. 9 (mp)

10. beträffande *ersättning för väntjänst*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So225 yrkande 2,

res. 10 (c)

11. beträffande *tekniska hjälpmedel till äldre på ålderdomshem*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So261 delvis,

res. 11 (c)

12. beträffande *mobila pensionärsbostäder*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So517 yrkande 3,
res. 12 (mp)

13. beträffande *statsbidrag till gruppboende för handikappade*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So224 yrkande 2,
res. 13 (m)

14. beträffande *personalpolitiska åtgärder*
att riksdagen avslår motionerna 1988/89:So225 yrkandena 1 och 6, 1988/89:So254 yrkande 2 och 1988/89:So261 delvis,
res. 14 (c, vpk)

15. beträffande *omsorgslagens personkrets m.m.*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So255 yrkandena 14 och 15,
res. 15 (fp)

16. beträffande *handikapputredningens nolldirektiv*
att riksdagen med anledning av motionerna 1988/89:So252 yrkande 5, 1988/89:So255 yrkande 17 och 1988/89:So289 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
res. 16 (s)

17. beträffande *framkomligheten för handikappade*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So309,

18. beträffande *samordnad barn- och vuxenhabilitering*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So255 yrkandena 10 och 11,
res. 17 (fp)

19. beträffande *tillsynen på handikappområdet*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So252 yrkande 2,
res. 18 (c)

20. beträffande *fritidshjälpmedel för handikappade*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So231,

21. beträffande *taxor för social hemhjälp*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So233 yrkande 7,
res. 19 (m)

22. beträffande *kostnader inom institutionsbunden äldreomsorg*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So243,
res. 20 (m)

23. beträffande *kostfrågornas betydelse i vården*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So225 yrkande 9.
res. 21 (c, mp, c)

Stockholm den 23 november 1989

På socialutskottets vägnar

Bo Holmberg

Närvarande: Bo Holmberg (s), Anita Persson (s), Sten Svensson (m), Aina Westin (s), Ulla Tillander (c), Ingrid Andersson (s), Per Stenmarck (m), Johnny Ahlqvist (s), Ingegerd Anderlund (s), Ingrid Hem-

mingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Gudrun Schyman (vpk), Anita Stenberg (mp), Jan Andersson (s), Sinikka Bohlin (s), Barbro Westerholm (fp) och Göran Engström (c).

Reservationer

1. Huvudmannaskapet för äldreomsorgen (mom. 1)

Sten Svensson, Per Stenmarck och Ingrid Hemmingsson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "yrkande 8." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i motion So233 (m) att den nuvarande uppdelningen av huvudmannaskapet för äldrevården och äldreomsorgen försvårar utvecklingen. Ansvaret måste bli klarare och besluten läggas så nära den enskilda människan som möjligt. Därför bör huvudansvaret för service och omvårdnad överföras på primärkommunerna. Om ansvaret på detta sätt övergår från landstingen till kommunerna måste det givetvis påverka hur de ekonomiska resurserna fördelas.

Vad utskottet anfört med anledning av motion So233 yrkande 8 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motion So225 (c) yrkandena 3 och 4 avstyrks.

dels att utskottet under mom. 1 bort hemställa:

> 1. beträffande *huvudmannaskapet för äldreomsorgen*
>
> att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So233 yrkande 8 och med avslag på motion 1988/89:So225 yrkandena 3 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. Huvudmannaskapet för äldreomsorgen (mom. 1)

Ulla Tillander och Göran Engström (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "yrkande 8." bort ha följande lydelse:

Äldreberedningens förslag att flytta över huvudmannaskapet för äldreomsorgen till kommunerna kommer enligt utskottets mening med stor sannolikhet inte att kunna lösa problemen inom äldreomsorgen. Utskottet delar således uppfattningen i motion So225 (c). Det är i stället nödvändigt att successivt omstrukturera äldreomsorgen så att den nödvändiga samverkan mellan landsting och kommuner kan komma till stånd. En sådan omstrukturering har redan inletts på flera håll i landet. Avgörande är att kommuner och landsting finner lösningar som fungerar bra för den enskilde. Utskottet anser det också uppenbart att kommunerna måste tillföras nya resurser för att äldreomsorgen skall kunna utvecklas och omstruktureras så att vårdkejdan fungerar.

Vad utskottet anfört med anledning av motion So225 yrkandena 3 och 4 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motion So225 (m) yrkande 8 avstyrks.

dels att utskottet under mom. 1 bort hemställa:

1. beträffande *huvudmannaskapet för äldreomsorgen*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So225 yrkandena 3 och 4 och med avslag på motion 1988/89:So233 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Valfrihet och självbestämmande (mom. 3)

Sten Svensson (m), Ulla Tillander (c), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Barbro Westerholm (fp) och Göran Engström (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "yrkandena 1 och 4." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i motionerna So233 (m), So206 (fp) och So252 (c) att människor som är i behov av samhällets vård och service måste kunna påverka innehållet i verksamheten. Enligt utskottet är det nu nödvändigt att vidga utrymmet för individens valfrihet och självbestämmande. Flera alternativa former för vård och service måste få möjlighet att utvecklas. Personal inom vården måste få möjlighet att själva ta över och driva verksamheter.

Vad utskottet anfört med anledning av motionerna So233 (m) yrkandena 1—3, So206 (fp) och So252 (c) yrkandena 1 och 4 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 3 bort hemställa:

3. beträffande *valfrihet och självbestämmande*

att riksdagen med anledning av motionerna 1988/89:So233 yrkandena 1—3, 1988/89:So206 och 1988/89:So252 yrkandena 1 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Personliga assistenter åt äldre och handikappade m.m. (mom. 4)

Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Anita Stenberg (mp) och Barbro Westerholm (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med "Utskottet avstyrker även" och slutar med "So267 (mp)." bort ha följande lydelse:

Utskottet ser positivt på det s.k. STIL-projektet inom handikappomsorgen. Där läggs alla resurser som i dag används till hemtjänst, arbetsbiträde, ledsagarservice etc. i en pott som disponeras av den funktionshindrade själv för anställning av en personlig assistent. Därmed ges han eller hon möjlighet att bestämma över servicen och hur den utformas. Enligt utskottet är det angeläget att liknande projekt uppmuntras både inom äldreomsorgen och handikappomsorgen. En-

ligt utskottet skulle också försök med servicekupong eller servicepeng kunna vara en del i en större satsning att öka valfriheten för den enskilde.

Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 4 bort hemställa:

> 4. beträffande *personliga assistenter åt äldre och handikappade m.m.*
>
> att riksdagen med anledning av motionerna 1988/89:So224 yrkande 3, 1988/89:So255 yrkande 1 och 1988/89:So267 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Avveckling av institutionsplatser m.m. (mom. 5)

Sten Svensson (m), Ulla Tillander (c), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m), Anita Stenberg (mp), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Barbro Westerholm (fp) och Göran Engström (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar med "Utskottet vidhåller" och slutar med "Motionsyrkandena avstyrks." bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening får inte institutionsplatserna avvecklas snabbare än hemvården — social hemhjälp och hemsjukvård — hinner byggas ut. Detta bör med anledning av motionerna So233 (m) yrkandena 4 och 5 samt So252 (c) yrkande 3 ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 5 bort hemställa:

> 5. beträffande *avveckling av institutionsplatser m.m.*
>
> att riksdagen med anledning av motionerna 1988/89:So233 yrkandena 4 och 5 samt 1988/89:So252 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Utvidgade flyttningsmöjligheter (mom. 6)

Ingrid Ronne-Björkqvist och Barbro Westerholm (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "So235 (fp)." bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening är det av yttersta vikt att gamla och sjuka som vill flytta snarast ges möjlighet att göra det, också i de fall de behöver särskilt boende och vård. Om Landstingsförbundets och Svenska kommunförbundets rekommendationer i ämnet inte får avsedd effekt bör lagstiftning tillgripas för att klara problemet. Vad utskottet anfört med anledning av motion So235 (fp) yrkande 1 bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 6 bort hemställa:

> 6. beträffande *utvidgade flyttningsmöjligheter*
>
> att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So235 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Prövning av behovet av anhörigvård (mom. 7)

Anita Stenberg (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar med "En grundläggande" och slutar med "(yrkandet delvis)." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i motion 1988/89:So306 (mp) att behovet av anhörigvård bör prövas enligt samma principer som behovet av hemtjänst. Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 7 bort hemställa:

7. beträffande *prövning av behovet av anhörigvård*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So306 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Visst förtydligande av socialtjänstlagen (mom. 8)

Ulla Tillander och Göran Engström (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar med "Utskottet har redan" och slutar med "Motionen avstyrks." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att socialtjänstlagen behöver förtydligas så att det av lagen entydigt framgår att anhörig- eller vårdarlön kan utbetalas. Vad utskottet anfört med anledning av motion So317 (c) bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 8 bort hemställa:

8. beträffande *visst förtydligande av socialtjänstlagen*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So317 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Anställning av anhörigvårdare m.m. (mom. 9)

Anita Stenberg (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar med "Vad sedan gäller" och slutar med "So283 (s) avstyrks." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i motion So306 (mp) att vid vård av anhörig ekonomisk kompensation, motsvarande anställning inom hemtjänsten, skall utges som ersättning för inkomstbortfallet. Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 9 bort hemställa:

9. beträffande *anställning av anhörigvårdare m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:So306 delvis och med anledning av motion motion 1988/89:So283 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Ersättning för väntjänst (mom. 10)

Ulla Tillander och Göran Engström (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar med "Vad slutligen" och slutar med "yrkande 2." bort ha följande lydelse:

Vad slutligen gäller ersättningen till äldre som gör väntjänster är det enligt utskottets mening angeläget att det finns möjligheter att utge ersättning för den enskildes kostnader. I vissa fall när ersättning utgår sker det i sådan form att den beskattas trots att den faktiskt är en omkostnadsersättning. Utskottet har förståelse för att detta kan upplevas som stötande av den det drabbar. Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 10 bort hemställa:

10. beträffande *ersättning för väntjänst*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So255 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

11. Tekniska hjälpmedel till äldre på ålderdomshem (mom. 11)

Ulla Tillander och Göran Engström (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 19 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "(yrkandet delvis)." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det behövs ändringar i de regler som styr tillhandahållandet av tekniska hjälpmedel för den som bor på ålderdomshem. Detta är nödvändigt för att säkerställa en hög vårdstandard i ålderdomshemsboende. Vad utskottet anfört med anledning av motion So261 (c) i denna del bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 11 bort hemställa:

11. beträffande *tekniska hjälpmedel till äldre på ålderdomshem*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So261 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

12. Mobila pensionärsbostäder (mom.12)

Anita Stenberg (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 20 börjar med "Utskottet är medvetet" och slutar med "avstyrks därmed." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att försöken med mobila pensionärsbostäder bör utvärderas och eventuellt utvidgas. Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 12 bort hemställa:

12. beträffande *mobila pensionärsbostäder*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So517 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

13. Statsbidrag till gruppboende för handikappade (mom. 13)

Sten Svensson, Per Stenmarck och Ingrid Hemmingsson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 20 börjar med "Utskottet har" och slutar med "yrkande 2." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är synnerligen angeläget att en utbyggnad av gruppboende för handikappade kommer till stånd. En särskild satsning på gruppboende för handikappade är så angeläget att staten enligt utskottets mening under ett utvecklingsskede bör ekonomiskt stödja den nödvändiga utbyggnaden. Regeringen bör snarast överväga hur en ekonomisk stimulans till huvudmännen kan utformas och snarast återkomma till riksdagen med förslag. Vad utskottet anfört med anledning av motion So224 (m) yrkande 2 bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 13 bort hemställa:

13. beträffande *statsbidrag till gruppboende för handikappade*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So224 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

14. Personalpolitiska åtgärder (mom. 14)

Ulla Tillander (c), Gudrun Schyman (vpk) och Göran Engström (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 21 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "yrkandet delvis." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det behövs flera olika, konstruktiva insatser för att lösa de på många håll svåra problemen med att rekrytera och behålla personalen som arbetar inom vården. Det behövs en lyhördhet för de anställdas erfarenheter och uppslag. De anställdas initiativ och kreativitet måste tas till vara. Enligt utskottet behövs det ett omfattande utvecklingsarbete vad gäller vård- och omsorgspersonalens arbetsvillkor, arbetsmiljö, personalutveckling, utbildning och rekrytering. Det måste också till en ökad anpassning när det gäller arbetstider, en mänskligare helgtjänstgöring. Vidare behöver arbetsorganisationen ses över så att de yngsta kan slippa ensamarbete. Enligt utskottet måste också åtgärder vidtas för att öka attraktiviteten i de utbildningar som leder fram till vård- och serviceyrken inom äldreomsorgen.

Vad utskottet anfört med anledning av motionerna So225 (c) yrkandena 1 och 6, So254 (c) och So261 (c) i denna del bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 14 bort hemställa:

14. beträffande *personalpolitiska åtgärder*

att riksdagen med anledning av motionerna 1988/89:So225 yrkandena 1 och 6, 1988/89:So254 yrkande 2 och 1988/89:So261 delvis bör riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

15. Omsorgslagens personkrets m.m. (mom. 15)

Ingrid Ronne-Björkqvist och Barbro Westerholm (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 23 börjar med "Utskottet konstaterar" och slutar med "15 avstyrks." bort ha följande lydelse:

Redan vid tillkomsten av 1985 års omsorgslag uttalade sig utskottet för en utvidgning av den personkrets som omfattas av lagen. Våren 1988 uttalade utskottet mot bakgrund av den då aviserade och numera tillsatta handikapputredningen att utskottet förutsatte att utredningsarbetet skulle bedrivas så att ett delförslag beträffande personkretsen snabbt kunde lämnas. Utskottet finner det anmärkningsvärt att utskottets uttalanden inte beaktats. Regeringen bör enligt utskottets mening ge utredningen i uppdrag att snarast presentera ett förslag i denna del. Vad utskottet anfört med anledning av motion So255 (fp) yrkande 15 bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 15 bort hemställa:

15. beträffande *omsorgslagens personkrets*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So255 yrkande 15 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

16. Handikapputredningens nolldirektiv (mom. 16)

Bo Holmberg, Anita Persson, Aina Westin, Ingrid Andersson, Johnny Ahlqvist, Ingegerd Anderlund, Jan Andersson och Sinikka Bohlin (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 25 börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "till känna." bort ha följande lydelse:

Det är enligt utskottet av stor vikt att handikappområdet kan tillföras sådana resurser att nödvändiga åtgärder på området kan komma till stånd. Utskottet är dock inte berett att ställa sig bakom krav på att de generella direktiv som gäller för alla utredningar inte skall gälla för den nu arbetande 1989 års handikapputredning eller andra utredningar på handikappområdet. Utskottet erinrar i sammanhanget om den ansvars- och finanseringsprincip som gäller inom handikappområdet. Med det anförda avstyrker utskottet motionerna So252 (c) yrkande 5, So255 (fp) yrkande 17 och So289 (vpk).

dels att utskottet under mom. 16 bort hemställa:

16. beträffande *handikapputredningens nolldirektiv*

att riksdagen avslår motionerna 1988/89:So252 yrkande 5, 1988/89:So255 yrkande 17 och 1988/89:So289,

17. Samordnad barn- och vuxenhabilitering (mom. 18)

Ingrid Ronne-Björkqvist och Barbro Westerholm (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 26 börjar med "Enligt utskottet" och slutar med "10 och 11." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är väsentligt att en ökad samordning av barnhabiliteringen och vuxenhabiliteringen kommer till stånd. Handikapputredningen bör prioritera arbetet med dessa frågor och skyndsamt lägga fram förslag som kan leda till att habiliteringen för barn och vuxna förbättras. Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 18 bort hemställa:

18. beträffande *samordnad barn- och vuxenhabilitering*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So255 yrkandena 10 och 11 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

18. Tillsynen på handikappområdet (mom. 19)

Ulla Tillander och Göran Engström (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 27 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "yrkande 2 avstyrks." bort ha följande lydelse:

Enligt utskottet är det nödvändigt — och därvid delar utskottet uppfattningen i motion So252 (c) — att tillsynsfrågorna på handikappområdet blir föremål för särskild uppmärksamhet i det pågående arbetet på handikappområdet. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 19 bort hemställa:

19. beträffande *tillsynen på handikappområdet*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So252 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

19. Taxor för social hemhjälp (mom.21)

Sten Svensson, Per Stenmarck och Ingrid Hemmingsson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 29 börjar med "Utskottet konstaterar" och slutar med "(m) yrkande 7." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är otillfredsställande med en stor variation mellan kommunerna när det gäller avgifterna för social hemhjälp. En enhetstaxa är enligt utskottet den bästa taxere-

formen. I den mån inkomstberoende taxor används bör dessa relateras till nettoinkomsten efter skatt inklusive bostadstillägg. Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 21 bort hemställa:

21. beträffande *taxor för social hemtjänst*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:So233 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

20. Kostnader inom institutionsbunden äldreomsorg (mom. 22)

Sten Svensson, Per Stenmarck och Ingrid Hemmingsson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 29 börjar med "Även motion" och slutar med "(m) avstyrks." bort ha följande lydelse:

Motion So243 (m) tar upp avgifterna inom den institutionsbundna äldreomsorgen. Regeringen bör överväga de synpunkter som aktualiseras i motion So243 (m). Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 22 bort hemställa:

22. beträffande *kostnader inom institutionsbunden äldreomsorg*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So243 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

21. Kostfrågornas betydelse i vården (mom. 23)

Ulla Tillander (c), Anita Stenberg (mp) och Göran Engström (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 29 börjar med "Utskottet erinrar" och på s. 30 slutar med "yrkande 9 avstyrks." bort ha följande lydelse:

Utskottet gör följande bedömning.

Kosten är av central betydelse i vården. Kunskaperna om kost- och näringsfrågor är ofta otillräckliga hos dem som arbetar inom sjukvården och den sociala omsorgen. Enligt utskottet är det därför nödvändigt — och därvid delar utskottet uppfattningen i motion So225 (c) — att dessa frågor särskilt beaktas i vårdyrkesutbildningarna och i fortbildningen av vårdpersonalen. Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 23 bort hemställa:

23. beträffande *kostfrågornas betydelse i vården*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So225 yrkande 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Statsbidrag till gruppboende för handikappade (mom. 13)

Ingrid Ronne-Björkqvist och Barbro Westerholm (båda fp) anför:

Vi erinrar om att folkpartiet bl.a. i motion 1988/89:Bo226 (fp) föreslagit ett särskilt investeringsbidrag för att stimulera utbyggnaden av gruppboende för dementa.

Innehållsförteckning

Sammanfattning 1
Motioner 1
Utskottet 4
- Huvudmannaskapet för äldreomsorgen m.m. 4
- Valfrihet och självbestämmande 7
- Avveckling av institutionsplatser m.m. 11
- Utvidgade flyttningsmöjligheter 12
- Närståendevård m.m. 15
- Särskilda boendeformer 18
- Personalpolitiska frågor 20
- Vissa särskilda frågor om handikappade 22
- Övriga frågor 28
- Hemställan 30

Reservationer 32
Särskilt yttrande 41